

Anna Terpin

NATURA I SKUTKI EKSKOMUNIKI
WEDŁUG KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO Z 1983 ROKU

Ekskomunika (łac. *excommunicatio*) to jedna z kar poprawczych, czyli cenzur. Sprawia ona, że relacja ukaranego i wspólnoty wiernych staje się luźniejsza, lecz nie zrywa ona więzów całkowicie, ponieważ znamię chrztu jest niezacieralne. Kara ta pozbawia współuczestnictwa w życiu sakramentalnym, niektórych czynnościach zewnętrznych oraz udziału w wykonywaniu kościelnych posług, zadań i aktów rządzenia. Ekskomunika jest najcięższą karą kościelną, stąd też są nią zagrożone najcięższe przestępstwa.

Skutki ekskomuniki zależą od tego, czy ekskomunikowany jedynie zaciągnął karę mocą samego prawa, czy została ona już stwierdzona wyrokiem bądź dekretem. Ekskomunika niestwierdzona kanonicznie, czyli *laetae sententiae* rodzi łagodniejsze skutki niż ekskomunika wymierzona, czyli *ferendae sententiae* lub zdeklarowana.

1. NATURA EKSKOMUNIKI

Ogólnym celem ustanawiania kar¹ w Kościele, jak wskazuje prawodawca w kan. 1317 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.², jest lepsze zacho-

MGR LIC. ANNA TERPIN – doktorantka, Katedra Kościelnego Prawa Karnego Instytutu Prawa Kanonicznego KUL; e-mail: anna.terpin@gmail.com

¹ Karą kościelną (łac. *poena ecclesiastica*) jest pozbawienie przestępcy jakiegoś dobra, dokonane przez prawowitą władzę kościelną, w celu poprawy przestępcy, ustrzeżenia innych od podobnych czynów i zadośćuczynienia sprawiedliwości. Zob. M. S i t a r z,

wanie dyscypliny kościelnej. Według E. Sztafrowskiego, celami ustanawiania kar kościelnych są poprawa sprawcy i ukaranie przestępstwa. Oba te cele przenikają się i, w zależności od rodzaju kary, na jeden z nich kładziony jest nacisk³. Ustawodawca kościelny w kan. 1341 dookreśla trzy cele szczegółowe, dla których ustanawiane są kary w Kościele, są to: naprawienie zgorzenia, przywrócenie sprawiedliwości i poprawa sprawcy. T. Pawluk podkreśla, że wszystkie cele sprowadzają się do poprawy przestępcy⁴. Poprawa ta ma polegać na wewnętrznej przemianie prowadzącej do pojednania zarówno z Bogiem, jak i z Kościołem⁵.

Jednym z celów karania w Kościele jest także prewencja, ogólna i szczególna. Prewencja ogólna ma za zadanie powstrzymywanie innych od popełniania przestępstw, natomiast prewencja szczególna ma powstrzymać osobę, która już raz została ukarana, przed ponownym naruszeniem prawa⁶. Ze względu na cel kary, w Kościele istnieje podział na kary poprawcze, ekspiacyjne oraz środki karne (zaradcze) i pokuty.

Kary poprawcze (lecnicze), czyli cenzury, realizują wszystkie cele karania, lecz na pierwszym miejscu stoi poprawa sprawcy. Aby osiągnąć to zamierzenie ustawodawca poprzez cenzurę pozbawia wiernego pewnego dobra bądź dóbr duchowych lub związanych z duchowymi na tak długo, jak długo przestępca pozostaje w uporze⁷. Cenzura może być wymierzona jedynie po wcześniejszym upomnieniu (kan. 1347 § 1 KPK/83). Upomnienie wymagane jest po to, aby można było stwierdzić upór przestępcy. Upór sprawcy należy rozumieć jako świadome i dobrowolne wyrażanie pogardy dla władzy kościelnej oraz sankcji karnej⁸. Porzucenie uporu natomiast to

Kary kościelne, w: *Słownik prawa kanonicznego*, Warszawa 2004, kol. 90.

² *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, 25.01.1983, AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; *Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 [dalej cyt.: KPK/83].

³ Por. E. Sztafrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. IV, Warszawa 1986, s. 309.

⁴ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 2009, s. 73.

⁵ Por. A.G. Miziński, *Kary poprawcze w aktualnych przepisach Kościoła łacińskiego*, w: *Gaudium in litteris. Księga jubileuszowa ku czci Księdza Arcybiskupa Profesora Stanisława Wielgusa*, red. S. Janeczek, W. Bajor, M. Maciołek, Lublin 2009, s. 574.

⁶ Por. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, s. 73.

⁷ Por. M. Fąka, *Nowe kanoniczne prawo karne*, w: *Duszpasterstwo w świetle Nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, red. J. Syryjczyk, Warszawa 1985, s. 245.

⁸ Por. J. Krukowski, F. Lempa, *Sanckje w Kościele*, w: W. Wójcik, J. Krukowski, F. Lempa, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. IV,

nie tylko żal za popełnienie przestępstwa, ale również poprawa przestępcy, naprawienie szkody lub zgorszenia⁹ lub przynajmniej przyrzeczenie takiego naprawienia (kan. 1347 § 2 KPK/83).

Według T. Pawluka, cenzura „to kara, która człowieka ochrzczonego, występnego i opornego względem ustawy lub nakazu pozbawia niektórych dóbr duchowych lub złączonych z duchowymi dopóty, dopóki ten, po zaprzestaniu upor, nie zostanie od niej uwolniony”¹⁰. Kara kościelna może pozbawić tylko dobra prawnego, jakim jest prawo osobowe przysługujące każdemu wiernemu lub nabyte z racji szczególnej sytuacji prawnej w Kościele¹¹. Cenzury nie mogą być wymierzone na czas określony, ponieważ gdy zostanie osiągnięty cel kary i przestępca poprosi o zwolnienie z niej, nie można mu tego odmówić. Wobec tego wymierzanie cenzur na zawsze lub na czas określony byłoby sprzeczne z naturą tej kar¹². J. Syryjczyk pokusił się o stwierdzenie, że „czas obowiązywania cenzury zależy od woli sprawcy”¹³.

Cenzurami w kościelnym prawie karnym są ekskomunika, interdykt i suspensa (kan. 1312 KPK/83). Kodeks nie zawiera definicji ekskomuniki. Patrząc jednak z perspektywy jej skutków, należy przyjąć definicję ekskomuniki z Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 r.¹⁴, zgodnie z którą jest to kara, która wyłącza ze wspólnoty wiernych i sprowadza prawem określone skutki, które są nierozdzielne (can. 2257 §1 KPK/17)¹⁵. Ekskomunika jest najcięższą karą kościelną, której podmiotem może być zarówno duchowny, jak i świecki¹⁶. Ze wszystkich kar to ona pociąga za sobą najdalej idące

Lublin 1987, s. 164.

⁹ Por. J. Syryjczyk, *Pojęcie ekskomuniki w świetle zadań pastoralnych Kościoła w projekcie prawa karnego z 1973 r. oraz Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 32 (1989), nr 1-2, s. 142.

¹⁰ Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, s. 90.

¹¹ Por. J. Arias, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego*, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 985.

¹² Por. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, s. 91.

¹³ Syryjczyk, *Pojęcie ekskomuniki w świetle zadań pastoralnych Kościoła*, s. 141.

¹⁴ *Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, 27.05.1917, AAS 9 (1917), pars. II, s. 1-593 [dalej cyt.: KPK/17].

¹⁵ Por. Syryjczyk, *Sankcje w Kościele*, s. 214.

¹⁶ Por. Miziański, *Kary poprawcze w aktualnych przepisach Kościoła łacińskiego*, s. 579.

skutki. Powinna być wymierzana tylko za najcięższe przestępstwa (kan. 1318 KPK/83).

Skoro ekskomunika jest karą poprawczą, należy odpowiedzieć na pytanie, jakich dóbr pozbawia. Pomimo tego, że przyjmuje się, że pojęcie ekskomuniki na gruncie KPK/83 jest takie samo jak w KPK/17, należy podjąć rozważania, jaka relacja zachodzi pomiędzy tą karą a pełną wspólnotą wiernych w świetle eklezjologii *Vaticanum II*.

Od strony teologicznej momentem włączenia do Kościoła jest chrzest. Dzięki niemu człowiek zostaje wcielony do wspólnoty ludu Bożego i staje się zdolny do przyjęcia wszystkich innych sakramentów oraz do współdziałania z pozostałymi wiernymi w potrójnej misji Chrystusa¹⁷. Zgodnie z postanowieniami *Lumen gentium* członkowie Kościoła jednoczą się i uczestniczą w skarbach duchowych podarowanych przez Chrystusa (nr 14)¹⁸.

W sensie prawnym, na mocy kan. 96, przez chrzest człowiek staje się osobą w Kościele. Skutkiem tego wierny staje się podmiotem wszystkich praw i obowiązków przysługujących każdemu we wspólnocie. Chrzest jest przyczyną sprawczą i fundamentem wspólnoty kościelnej (*communio*), przez niego człowiek staje się chrześcijaninem (kan. 204 § 1)¹⁹. Zgodnie z kan. 205 pełną wspólnotę kościelną (*communio plena*) tworzą tylko katolicy, przez zachowanie więzów wiary, sakramentów i zwierzchnictwa kościelnego. Z pojęciem *communio* wiąże się także obowiązek zachowania i budowania wspólnoty kościelnej²⁰. Prawodawca przez ten obowiązek rozumie nieopuszczanie wspólnoty oraz zakaz czynów *contra communio-nem*²¹. Prawa członka Kościoła mogą być ograniczone w wypadku niezachowania wspólnoty, poprzez niewypełnienie swoich obowiązków, pogwałcanie praw innych członków lub praw całej wspólnoty. W takich sytuacjach wierny nie traci swoich uprawnień, lecz są one – czasami w bardzo dużym stopniu – ograniczane, ale nigdy nie dotyczy to uprawnień fundamentalnych, które jako podstawa wspólnoty kościelnej są niezniszczalne²².

¹⁷ Por. M.A. Żurowski, *Podstawy uprawnień wiernych we wspólnocie kościelnej*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 28 (1981), z. 5, s. 82-83.

¹⁸ Por. Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”* w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 104-166.

¹⁹ Por. J.P. McIntyre, *Physical and iuridic persons w: New Commentary on the Code of Canon Law*, ed. J.P. Beal, J.A. Corriden, T.J. Green, Mahwah 2000, s. 140.

²⁰ Kan. 209 § 1 KPK/83: „Wierni zobowiązani są – każdy przez swoje własne działanie – zachować zawsze wspólnotę z Kościołem.”

²¹ J. Syryjczyk, *Kara ekskomuniki a pełna wspólnota kościelna według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne” 23 (1990), nr 3-4, s. 181.

²² Por. Żurowski, *Podstawy uprawnień wiernych we wspólnocie kościelnej*, s. 86-

Wierny nigdy nie może utracić łączności ze wspólnotą, ponieważ został do niej włączony na mocy chrztu, który wywiera nieodwracalne skutki²³.

Na pytanie, czy ekskomunika pozbawia pełnej wspólnoty z Kościołem, należy więc odpowiedzieć, że powoduje ona rozluźnienie więzów łączących sprawcę i wspólnotę ludu Bożego, lecz nie pozbawia całkowitej przynależności do tej wspólnoty, a tylko dobrodziejstw, które z niej wypływają. Ekskomunika pozbawia jedynie dóbr oddanych przez Chrystusa Kościołowi w zarząd oraz dóbr ustanowionych przez Kościół²⁴. Na potwierdzenie tego należy także podnieść, że prawodawca nie utożsamia ekskomuniki z całkowitym wyłączeniem z pełnej wspólnoty. Świadczy o tym fakt, że zerwaniem pełnej wspólnoty jest apostazja, herezja i schizma, które nie zawsze spełniają znamiona przestępstwa z kan. 1364, za które grozi kara ekskomuniki. Ponadto z treści kan. 96 wynika, że ograniczeniem praw wiernego jest brak pełnej wspólnoty i „sankcja karna nałożona zgodnie z przepisami prawa”, więc brak pełnej wspólnoty nie może być utożsamiany z ekskomuniką²⁵. Należy w tym miejscu podkreślić, że zakaz przyjmowania sakramentów nie może być uznawany za całkowite wyłączenie. Na gruncie KPK/83 ekskomunikowany nie pozostaje w *communio plena* tylko w sytuacji, gdy sam zerwał jej więzy wymienione w kan. 205²⁶. Wierny, który świadomie odmawia przestrzegania prawa i reguł wspólnoty, sam stawia siebie poza prawem, poza wspólnotą. Kompetentna władza kościelna tylko potwierdza fakt, że człowiek samodzielnie dokonał wyłączenia siebie z *communio*²⁷.

2. SKUTKI EKSKOMUNIKI

Niepodzielność skutków ekskomuniki polega na tym, że nie może być wymierzona częściowo, tj. odnośnie niektórych skutków – pozbawia wszystkich dóbr określonych przez prawo, a będących przedmiotem współuczestnictwa. Mimo tej niepodzielności skutki ekskomuniki są zróżnicowane ze względu na to, czy kara jest jedynie zaciągnięta mocą samego pra-

87.

²³ Por. S y r y j c z y k, *Kara ekskomuniki a pełna wspólnota kościelna*, s. 183.

²⁴ Por. K r u k o w s k i, *Sankcje w Kościele*, s. 166.

²⁵ Tamże, s. 189.

²⁶ Tamże, s. 185-186.

²⁷ Por. T. W ę c ł a w s k i, *Wspólnota i zerwanie wspólnoty. Pytanie o ekskomunikę*, „Teologia Polityczna” 1 (2003-2004), s. 131-132.

wa, czy dodatkowo została stwierdzona lub wymierzona wyrokiem sądowym, ewentualnie dekretem administracyjnym.

2.1. Skutki ekskomuniki *latae sententiae*

Prawodawca unormował skutki ekskomuniki zaciągniętej *ipso facto* w kan. 1331 § 1 KPK/83. Ekskomunika *latae sententiae* skutkuje zakazem udziału posługiwania w czasie sprawowania Ofiary eucharystycznej²⁸ lub innych obrzędów kultu²⁹, zakazem sprawowania i przyjmowania sakramentów, zakazem sprawowania sakramentaliów oraz zakazem sprawowania kościelnych urzędów, posług, zadań lub aktów rządzenia.

Skutkiem ekskomuniki *latae sententiae* jest zakaz dotyczący jedynie ministerialnego uczestnictwa, polegającego na spełnianiu konkretnego zadania w celebracji przewidzianej przez prawo³⁰. Takie uczestnictwo obejmuje swoim zakresem czynności liturgiczne wymagające przyjęcia święceń lub ustanowienia³¹. Na mocy święceń taką posługę pełnią biskupi, prezbiterzy i diakoni (kan. 1009). Natomiast zgodnie z kan. 230 KPK/83 wymienione w nim osoby mogą brać udział w tej posłudze na mocy ustanowienia. W kan. 230 § 1 ustawodawca kościelny zezwala na przyjęcie na stałe do posługi lektora i akolity mężczyzn świeckich, o ile będą posiadać wiek i przymioty określone przez konferencje biskupów. Przyjęcie to winno mieć formę odpowiedniego obrzędu liturgicznego. Zgodnie z kan. 230 § 2 zarówno mężczyźni, jak i kobiety mogą być wyznaczeni do czasowego wypełniania funkcji lektora w czynnościach liturgicznych oraz funkcji komentatora, kantora lub innych. Ponadto, gdy konieczne jest to dla dobra Kościoła z po-

²⁸ Kan. 897 KPK/83: „Najbardziej czcigodnym sakramentem jest Najświętsza Eucharystia, w której sam Chrystus Pan jest obecny, ofiaruje się oraz jest spożywany i dzięki której Kościół ustawicznie żyje i wzrasta. Ofiara eucharystyczna, pamiątka śmierci i zmartwychwstania Pana, w której uwiecznia się Ofiara Krzyża, jest szczytem i źródłem całego kultu oraz życia chrześcijańskiego; oznacza ona i sprawia jedność Ludu Bożego, przez nią buduje się Ciało Chrystusa. Pozostałe bowiem sakramenty i wszystkie kościelne dzieła apostołatu mają związek z Najświętszą Eucharystią i ku niej są ukierunkowane”. Por. E. G ó r e c k i, *Najświętsza Eucharystia*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2: *Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła. Część 1. Sakramenty. Część 2. Pozostałe akty kultu Bożego. Część 3. Miejsca i czasy święte*, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 84-85.

²⁹ Obrzędami kultu publicznego są sakramenty, sakramentalia i pozostałe akty kultu Bożego.

³⁰ Por. A r i a s, *Księga VI. Sanckje w Kościele*, s. 1003.

³¹ Por. S y r y j c z y k, *Sanckje w Kościele*, s. 218.

wodu braku lektorów lub akolitów, kobiety i mężczyźni mogą ich zastępować³². Dotyczy to czynności niewymagających przyjęcia święceń. Duchowni powinni pouczać wiernych, że zastępstwo to ma źródło w chrzcie i że powinni wykonywać je z właściwym dla siebie świeckim powołaniem, które jest inne od urzędowego. Do zadań kapłanów w tej kwestii należy także czuwanie, aby te przypadki, w których świeccy ich zastępują, były wyjątkiem od reguły³³. Prawodawca kodeksowy wymienia, jakie to mogą być funkcje: posługa słowa, przewodnictwo modlitwom liturgicznym, udzielanie chrztu, rozdzielanie Komunii Świętej. Jeżeli zaistniałaby taka potrzeba, wymagana jest misja kanoniczna dla świeckich, a przede wszystkim odpowiednie przygotowanie. Należy również dotrzymać wszelkiej staranności, aby świeccy wykonywali te czynności zgodnie z przepisami prawa³⁴.

Podsumowując, zakaz ministerialnego posługiwania dotyczy zarówno duchownych, jak i świeckich pełniących pewne funkcje liturgiczne na mocy kan. 230. Zakaz nie dotyczy takiego uczestnictwa, które nie jest ministerialne, czyli właściwe wszystkim wiernym – chodzi o śpiew czy modlitwę, nawet odbywające się wspólnie. Warto wspomnieć, że ekskomunikowany ma obowiązek uczestniczyć w niedziele i święta nakazane we Mszy świętej, oczywiście mowa o uczestnictwie nieministerialnym³⁵.

Skutkami ekskomuniki *latae sententiae* są także zakazy wyrażone w kan. 1331 § 1, nr 2. Zakazy te obejmują sprawowanie i przyjmowanie sakramentów³⁶ oraz sprawowanie sakramentaliów³⁷. Szafarzy sakramen-

³² Por. J. D y d u c h, *Obowiązki i prawa wiernych chrześcijan świeckich*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/1: *Księga II. Lud Boży. Część 1. Wierni chrześcijanie. Część 2. Ustrój hierarchiczny Kościoła*, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 52.

³³ Por. J a n P a w e ł II, *Posynodalna adhortacja apostolska „Christifideles laici” Ojca Świętego Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II*, nr 23 w: *Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, Kraków 1997, s. 300-304.

³⁴ Por. D y d u c h, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich*, s. 53.

³⁵ Por. S y r y j c z y k, *Sankcje w Kościele*, s. 219.

³⁶ Sakramenty to ustanowione przez Chrystusa akty kultu liturgicznego sprawowane dla dobra duchowego wiernych. Por. kan. 840 KPK/83; KKK, nr 1084; por. M. S i t a r z, *Sakramenty* w: *Słownik prawa kanonicznego*, kol. 161.

³⁷ „Sakramentalia to święte znaki, które na podobieństwo sakramentów wskazują przede wszystkim na duchowe dobra osiągane dzięki wstawiennictwu Kościoła. Przygotowują one ludzi do właściwego skutku sakramentów i uświęcają różne okoliczności życia”, Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”*, nr 60, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje*, s. 48-78.

tów określają poszczególne kanony KPK/83³⁸ – mogą nimi być zasadniczo duchowni, ale także świeccy.

Sakramentalia dzieli się na konsekracje, poświęcenia, błogosławieństwa oraz egzorcyzmy³⁹. Prawodawca w kan. 1168 ustanawia zasadę ogólną, że szafarzem sakramentaliów jest duchowny wyposażony w odpowiednią władzę. Wierni świeccy mogą udzielać niektórych sakramentaliów, o ile jest to zgodne z księgami liturgicznymi, posiadają oni odpowiednie przymioty, a ordynariusz miejsca wyraził na to zgodę⁴⁰. Kanony 1169⁴¹ i 1172⁴² traktują o szafarzach poszczególnych rodzajów sakramentaliów.

Gdyby ekskomunikowany złamał zakaz sprawowania sakramentów i sakramentaliów, one same będą ważne, lecz niegodziwe, dlatego powinien się od tego powstrzymać. Jest to zasada ogólna, od której w prawie są przewidziane dwa wyjątki⁴³. Po pierwsze, zgodnie z kan. 1335 KPK/83 skutek ekskomuniki zostaje zawieszony, gdyby ekskomunikowany miał nieść posługę wiernemu w niebezpieczeństwie śmierci, a także gdy wierni o nią proszą „z jakiegokolwiek słusznej przyczyny”. Odstępstwo to umotywowane jest dobrem duchowym wiernych. O drugim wyjątku traktuje kan. 1352. Ustawodawca zawiesza skutki kary ekskomuniki, gdy ukarany znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci. Zgodnie z kan. 1352 § 2, w sytuacji gdyby zachowanie zakazu pociągnęło za sobą poważne zniesławienie ekskomunikowanego lub zgorzenie, obowiązek zachowania kary również zostaje zawieszony. Prawodawca w ten sposób bierze pod uwagę dobro ekskomunikowanego. Uzasadnieniem tego, że sakramenty sprawowane przez ekskomunikowanego pomimo zakazu są ważne, jest fakt, że do ważnego

³⁸ KPK/83, kan. 861-863; 883-888; 900-911; 965-986; 1003; 1012-1023.

³⁹ Por. P. M a j e r, *Pozostałe akty kultu Bożego*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, s. 371; kan. 1172 KPK/83.

⁴⁰ Por. M a j e r, *Pozostałe akty kultu*, s. 374.

⁴¹ KPK/83, kan. 1169: „§ 1. Konsekracji i poświęceń mogą dokonywać ważnie tylko ci, którzy mają sakrę biskupią, oraz prezbiterzy, którym zezwala na to prawo lub zostało im to udzielone zgodnie z prawem. § 2. Błogosławieństw, z wyjątkiem tych, które są zastrzeżone Papieżowi lub biskupom, może dokonywać każdy prezbiter. § 3. Diakon może dokonywać tylko tych błogosławieństw, na które mu prawo wyraźnie zezwala”.

⁴² KPK/83, kan. 1172: „§ 1. Nikt nie może dokonywać zgodnie z prawem egzorcyzmów nad opętanymi, jeśli nie otrzymał od ordynariusza miejsca specjalnego i wyraźnego zezwolenia. § 2. Takiego zezwolenia ordynariusz miejsca może udzielić tylko prezbiterowi odznaczającemu się pobożnością, wiedzą, roztropnością i nieskazitelnością życia”.

⁴³ Por. S y r y j c z y k, *Sanckje w Kościele*, s. 219.

sprawowania sakramentów wymagana jest władza święceń, której ekskomunika nie narusza, a jedynie zabrania jej wykonywania⁴⁴.

Przyjmowanie sakramentów przez ekskomunikowanego karą *latae sententiae* jest obarczone sankcją niegodziwości. Wyjątek stanowi sakrament pokuty, który przyjmowany jest nieważnie, ponieważ ważne rozgrzeszenie jest możliwe dopiero po zwolnieniu z kary ekskomuniki⁴⁵.

Zakaz sprawowania urzędów⁴⁶, posług⁴⁷, zadań kościelnych⁴⁸, wykonywania aktów władzy rządzenia⁴⁹ w przeciwieństwie do poprzednich zakazów, nie dotyczy udziału ekskomunikowanego w liturgicznym życiu Kościoła⁵⁰. Ekskomunikowany nie może przyjmować urzędów kościelnych, pełnić posługi i zadań oraz wydawać aktów rządzenia. Jeżeli by sprzeniewierzył się temu zakazowi, dokonuje tych czynności ważnie, lecz niegodziwie⁵¹.

2.2. Skutki ekskomuniki wymierzonej lub deklarowanej

Deklaracja ekskomuniki oraz jej wymierzenie w istotny sposób zmienia status ekskomunikowanego, ponieważ kara deklarowana lub wymierzona powoduje dalej idące skutki niż ekskomunika *latae sententiae* – nie tylko

⁴⁴ Tamże, s. 219-220.

⁴⁵ Tamże, s. 220.

⁴⁶ Urząd kościelny (*officium ecclesiasticum*) to zadanie ustanowione na stałe mocą postanowienia Bożego lub kościelnego dla realizacji celu duchowego. Stałość tego zadania musi mieć charakter obiektywny, czyli niezależny od podmiotu, który piastuje ten urząd. Nie stoi to na przeszkodzie powierzenia urzędu na czas określony; por. KPK/83, kan. 145 § 1; T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. I, Olaszyn 2002, s. 300.

⁴⁷ Posługa (*ministerium*) w Kościele dzieli się na posługę wynikającą z sakramentu święceń oraz na taką, która wypływa z mianowania na stałe, na niesakramentalną funkcję w Kościele. Posługę pełnią biskupi, prezbiterzy i diakoni oraz świeccy na mocy kan. 230, o którym była już mowa. Por. KPK/83, kan. 1009; por. E. K a s j a n i u k, *Posługa*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. XVI, Lublin 2012, kol. 51.

⁴⁸ Zadaniem (*munus*) w Kościele jest jakakolwiek funkcja wykonywana publicznie dla celu duchowego, ale nieustanowiona ani powierzona na stałe. Por. S y r y j c z y k, *Sankcje w Kościele*, s. 222.

⁴⁹ Władza rządzenia (jurysdykcji) przysługuje tym, którzy otrzymali święcenia, ale również świeccy mogą współdziałać w jej wykonywaniu. Władza rządzenia dzieli się na ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą; por. KPK/83, kan. 129, kan. 135.

⁵⁰ Por. *The Code of Canon Law. A text and commentary*, ed. T.J. Green, New York–Mahwah 1985, s. 907.

⁵¹ Por. A r i a s, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, s. 1003.

te wymienione w kan. 1331, ale także wypływające z innych postanowień Kodeksu.

2.2.1. Skutki ekskomunikacji wynikające z kan. 1331 § 2 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku

Gdyby ekskomunikowany po wyroku skazującym lub deklaramującym karę brał ministerialny udział w sprawowaniu obrzędów kultu, co do zasady powinien być usunięty lub dana czynność powinna być przerwana⁵².

Akty władzy jurysdykcji wydawane przez ekskomunikowanego po wymierzeniu lub zdeklarowaniu kary są nieważne na mocy kan. 1331 § 2, nr 2. Ustawodawca zaostrza skutek w porównaniu do ekskomunikacji zaciągniętej *ipso facto*⁵³.

Ekskomunikacja ma również wpływ na przywileje⁵⁴. Jeżeli ekskomunikowanemu przed wyrokiem wymierzającym lub deklaramującym karę przysługiwały jakieś przywileje, nie może on z nich korzystać po wyroku deklaramującym bądź wymierzającym karę. Nie oznacza to, że ukarany jest pozbawiany tych przywilejów, jest zabronione jedynie korzystanie z nich. Po ustaniu kary, będzie on mógł z nich znowu korzystać⁵⁵.

Ekskomunikacja wymierzona lub deklaramowana skutkuje także tym, że nadanie ukaranemu godności, urzędu czy innego zadania w Kościele jest nieważne⁵⁶. Dotyczy to wszystkich form powierzenia, czy to przez prowinę kanoniczną, wybór czy postulację.

Jeżeli ekskomunikacja została wymierzona lub deklaramowana, ukarany traci dochody i pensję⁵⁷ z tytułu godności, urzędu lub innego zadania. Warto podkreślić, że zgodnie z kan. 1350, gdy chodzi o wymierzanie kary duchownym, nie można ich pozbawić środków koniecznych do godziwego utrzymania. Na podstawie kan. 281 status duchownego zawiera w sobie pra-

⁵² Por. KPK/83, kan. 1331 § 2, nr 1.

⁵³ Por. S y r y j c z y k, *Sanckje w Kościele*, s. 223.

⁵⁴ KPK/83, kan. 76 § 1: „Przywilej, czyli łaska udzielona dla pożytku pewnych osób, fizycznych lub prawnych, szczególnym aktem, może być przyznany przez ustawodawcę oraz przez władzę wykonawczą, której prawodawca dał taką władzę”.

⁵⁵ Por. S y r y j c z y k, *Sanckje w Kościele*, s. 224.

⁵⁶ Godności kościelne to zaszczytne urzędy kościelne dające precedencję i jurysdykcję przywiązaną do urzędu; por. J. G r z y w a c z, *Godności kościelne*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. V, Lublin 1989, kol. 1231.

⁵⁷ Pensja kościelna to okresowe obowiązkowe świadczenie pieniężne przysługujące zarówno duchownym, jak i świeckim za pracę w instytucjach kościelnych; por. S. D u b i e l, *Pensja kościelna*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. XV, Lublin 2011, kol. 269-270.

wo do godziwego utrzymania, a kary kościelne, w tym także ekskomunika, skutkują tylko ograniczeniem praw podmiotu ukaranego, a nie ich zniesieniem⁵⁸.

2.2.2. Skutki ekskomuniki wynikające z innych kanonów Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 roku

W obowiązującym Kodeksie dyspozycje odnoszące się do ekskomunikowanego po wyroku czy dekrete wymierzającym lub deklarującym karę odnieść można także poza Księgą VI.

Na mocy kan. 171 wierny, który podlega karze ekskomuniki wymierzonej lub zdeklarowanej, nie jest zdolny do głosowania. Ekskomunika nie pozbawia prawa do głosowania, jedynie sprawia, że głos jest nieważny⁵⁹. Gdy ekskomunikowany po wymierzeniu lub deklarowaniu kary głosuje, jego głos jest bez znaczenia, ale wybór pozostaje ważny. Głosowanie nie jest ważne dopiero wtedy, gdy po odliczeniu tego głosu okazuje się, że wybrany nie wygrałby. Należy w tym miejscu przytoczyć rozważania R. Sobańskiego na ten temat: „Głosowanie jest jednak tajne, skoro więc nie może być widoczne, na kogo niezdolny głosował, nieważność zachodzi wtedy, gdy po odliczeniu jednego głosu nie ma większości wymaganej kan. 119 n. 1. [...]. Odjąć należy od głosów zyskujących większość, nie zaś od głosów oddanych (tak H. Socha, MK 171,11), gdyż [...] nie odlicza się głosów nieważnych. Głos niezdolnego nie powoduje, że liczba głosów jest większa niż liczba wyborców (kan. 173 § 3), gdyż niezdolny – jako należący do zespołu – jest wyborcą, acz niezdolnym do czynienia użytku z prawa głosowania. Jeśli niezdolność wykryto w trakcie wyborów (np. po pierwszym głosowaniu), już dokonane głosowanie oblicza się zgodnie z kan. 171 § 2 i przystępuje do kolejnych tur głosowań”⁶⁰. Ekskomunika w takim wypadku powoduje nie tylko niegodziwość, ale również nieważność wyboru⁶¹.

⁵⁸ Por. Arias, *Księga VI. Sankcje w Kościele*, s. 1013.

⁵⁹ Por. R. Sobański, *Urzędy kościelne*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. I: *Księga I. Normy ogólne*, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 261. Marginalnie wskazać należy, że zgodnie z Konstytucją apostolską *Universi Dominici Gregis*, nr 35: „Zaden Kardynał elektor nie może być z jakiegokolwiek powodu ani pod żadnym pretekstem wykluczony z wyboru [...]”; I o a n n e s P a u l u s II, *Constitutio apostolica „Universi Dominici Gregis” de Sede Apostolica vacante deque Romani Pontificis electione*, AAS 88 (1996), s. 305-343.

⁶⁰ Sobański, *Urzędy kościelne*, s. 261.

⁶¹ Por. J.I. Arrieta, *Urzędy kościelne*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, s. 178.

Kanon 316⁶² zawiera nakaz usunięcia ze stowarzyszenia publicznego⁶³ osób ekskomunikowanych. Związany ekskomuniką na mocy wyroku sądowego lub dekretu wymierzającego bądź deklarującego nie może być przyjęty do stowarzyszenia publicznego. Jeżeli jednak by do tego doszło, przyjęcie to uważa się za nieważne⁶⁴. Gdyby kara ekskomuniki była wymierzona lub zdeklarowana w stosunku do członka takiego stowarzyszenia, po udowodnieniu tego faktu powinien być upomniany, a następnie wydany zgodnie z procedurą przewidzianą w prawie i statutach. Wiernemu w tym wypadku przysługuje rekurs do władzy, która dane stowarzyszenie erygowała – rekurs do drugiej sekcji Sygnatury Apostolskiej⁶⁵.

Prawodawca wymienia w kan. 874 warunki stawiane kandydatom na rodziców chrzestnych. Jednym z nich jest bycie wolnym od wymierzonych lub zdeklarowanych kar kościelnych, wynikiem czego ukarany ekskomuniką prawnie wymierzoną lub stwierdzoną nie może być rodzicem chrzestnym. Prawodawca nie określa, czy są to warunki do godziwości czy do ważności, lecz przyjmuje się, że wymogi te należy interpretować ściśle⁶⁶. W myśl kan. 893⁶⁷ te same uwagi dotyczą świadka bierzmowanego, co oznacza, że ukarany ekskomuniką *ferendae sententiae* nie powinien być świadkiem bierzmowanego.

Kan. 996 KPK/83 ustanawia zdolności personalne oraz warunki uzyskania odpustu⁶⁸. Wierny, który chce otrzymać odpust, nie może być eksko-

⁶² KPK/83, kan. 316: § 1. „Nie może być ważnie przyjęty do stowarzyszeń publicznych ten, kto publicznie odstąpił od wiary katolickiej albo zerwał wspólnotę kościelną, albo podlega ekskomunice nałożonej wyrokiem lub zdeklarowanej. § 2. Ci, którzy zgodnie z przepisami prawa zostali przyjęci, a miały do nich zastosowanie wypadek o którym w § 1, po uprzednim upomnieniu, powinni być wydalenii ze stowarzyszenia, z zachowaniem postanowień jego statutów i zachowaniem prawa rekursu do władzy kościelnej, o której w kan. 312, § 1”.

⁶³ KPK/83, kan. 301 § 3: „Stowarzyszenia wiernych, erygowane przez kompetentną władzę kościelną, nazywają się stowarzyszeniami publicznymi”.

⁶⁴ Por. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 2010, s. 101.

⁶⁵ Por. J. K r u k o w s k i, *Stowarzyszenia wiernych chrześcijan*, w: *Komentarz do Kodeksu prawa kanonicznego*, t. II/1, s. 142.

⁶⁶ Por. J. K r z y w d a, *Chrzest*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, s. 61.

⁶⁷ KPK/83, kan. 893 § 1: „Ten może spełniać zadanie świadka, kto wypełnia warunki określone w kan. 874”.

⁶⁸ KPK/83, kan. 992: „Odpust jest to darowanie wobec Boga kary doczesnej za grzechy odpuszczone już co do winy. Otrzymuje je wierny, odpowiednio przygotowany i po wypełnieniu pewnych określonych warunków, przez działanie Kościoła, który jako służba odkupienia autorytatywnie rozporządza i dysponuje skarbcem zadośćuczynień

munikowany⁶⁹. Dyspozycję tę potwierdza również *Enchiridion indulgentiarum*, zgodnie z którym odpust może uzyskać tylko ochrzczony, wolny od kary ekskomuniki⁷⁰.

Zgodnie z kan. 1109⁷¹, ordynariusz miejsca na terenie diecezji, a proboszcz na terenie swojej parafii, mocą swojego urzędu mogą asystować przy małżeństwach nie tylko swoich podwładnych, lecz także obcych, jeśli chociaż jeden z nupturientów należy do obrządku łacińskiego. Jeżeli szafarze ci są ekskomunikowani dekretem lub wyrokiem bądź ich kara jest zdeklarowana, asystowanie – a co za tym idzie także małżeństwo⁷² – są nieważne, ponieważ ordynariusz i proboszcz nieważnie sprawują swój urząd⁷³. Ekskomunika *latae sententiae* powoduje „jedynie” niegodziwość asystowania szafarza, nie wpływa natomiast na ważność⁷⁴. W kanonistyce toczy się spór, czy nieważność takiego asystowania wypływa z kan. 1331 § 2, czy kan. 1109. Należy jednak stwierdzić, że źródłem nieważności tego asystowania jest kan. 1109, bowiem nie jest to akt władzy rządzenia, o którym traktuje kan. 1331⁷⁵.

W kontekście skutków ekskomuniki warto także zwrócić uwagę na kan. 915⁷⁶. Jest to norma adresowana do szafarzy, która nakazuje nie dopuszczać do Komunii Świętej ekskomunikowanych, których kara została nało-

Chrystusa i świętych”; por. KKK, nr 1498.

⁶⁹ KPK/83, kan. 996 § 1: „Tylko ten jest zdolny do uzyskania odpustu, kto został ochrzczony, nie jest ekskomunikowany i znajduje się w stanie łaski, przynajmniej pod koniec wypełniania przepisanych czynności”; por. J. K r u k o w s k i, *Sakrament pokuty*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, s. 181.

⁷⁰ Penitencjaria Apostolska, *Normy dotyczące odpustów*, nr 17, w: *Wykaz odpustów. Normy i nadania. Wydanie wzorcowe według łacińskiego wydania 4bis z 2004 r.*, Warszawa 2012, s. 25.

⁷¹ KPK/83, kan. 1109: „Ordynariusz miejsca i proboszcz na mocy swego urzędu, w granicach własnego terytorium ważnie asystują przy małżeństwach nie tylko swoich podwładnych, lecz także obcych, jeśli jedno z nich należy do obrządku łacińskiego; chyba że wyrokiem lub dekretem zostali ekskomunikowani, ukarani interdyktem lub suspendowani od urzędu, albo takimi deklarowani”.

⁷² KPK/83, kan. 1108 § 1: „Tylko te małżeństwa są ważne, które zostają zawarte wobec asystującego miejscowego ordynariusza albo proboszcza [...]”; należy jednak pamiętać o dyspozycji kan. 144.

⁷³ Por. R. N a v a r r o V a l l s, *Forma zawarcia małżeństwa*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, s. 836.

⁷⁴ Por. T. P a w l u k, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. III, Olsztyn 1996, s. 178.

⁷⁵ Por. S y r y j c z y k, *Sankcje karne*, s. 221.

⁷⁶ KPK/83, kan. 915: „Do Komunii świętej nie należy dopuszczać ekskomunikowanych lub podlegających interdiktowi, po wymierzeniu lub deklaracji kary, jak również innych osób trwających z uporem w jawnym grzechu ciężkim”.

żona bądź prawnie stwierdzona⁷⁷. Przesłanką do zastosowania tegoż kanonu jest posiadanie przez szafarza wiedzy opartej na publicznie znanych faktach na temat pozostawiania przez wiernego w karze ekskomuniki. Wiedza szafarza powinna być pewna, aby nie dochodziło do sytuacji, w której nieudzielenie Komunii spowodowałoby upublicznienie kary⁷⁸. Wyjątek od tego zakazu przewiduje kan. 1352 § 1, który stanowi o sytuacjach niebezpieczeństwa śmierci, o czym była już mowa⁷⁹.

*

Ekskomunika jest najbardziej dolegliwą karą kościelną. Jako cenzura ekskomunika realizuje wszystkie cele karania, lecz głównym jej celem jest poprawa sprawcy.

Skutki ekskomuniki są zróżnicowane w zależności od tego, czy kara jest zaciągana mocą samego prawa, czy wymierzona lub deklarowana wyrokiem albo dekretem. Skutki ekskomuniki *latae sententiae* określone zostały w kan. 1331 § 1. Zgodnie z treścią tego kanonu ekskomunikowanemu zabrania się udziału posługiwania w sprawowaniu Ofiary eucharystycznej lub innych obrzędach kultu; sprawowania i przyjmowania sakramentów; sprawowania sakramentaliów, kościelnych urzędów, posług, zadań lub aktów rządzenia. Natomiast skutki ekskomuniki wymierzonej bądź zdeklarowanej określa kan. 1331 § 2, a także kan. 171, kan. 316, kan. 874, kan. 996, kan. 1109. Ekskomunika *ferendae sententiae* i deklarowana skutkuje tym, że ukarany powinien być usunięty od udziału posługiwania w sprawowaniu Ofiary eucharystycznej czy innych obrzędach kultu lub czynność powinna być przerwana. Ekskomunikowany nieważnie podejmuje urzędy kościelne, posługi, zadania i akty rządzenia. Osoba ukarana wymierzoną lub zdeklarowaną ekskomuniką nie może korzystać z posiadanych przywilejów, nieważnie otrzymuje godności, urzędy czy inne zadania, a także dochody i pensje nie stanowią jego własności. Skutkami ekskomuniki *ferendae sententiae* czy deklarowanej jest także niemożność przynależności do stowarzyszenia kościelnego, pełnienia funkcji rodzica chrzestnego lub świadka bierzmowanego, a także niezdolność do uzyskania odpustu. Eks-

⁷⁷ Por. P a w l u k, *Prawo kanoniczne*, t. II, s. 344.

⁷⁸ E. G ó r e c k i, *Najświętsza Eucharystia*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. III/2, s. 100-101.

⁷⁹ Por. A. M a r z o a, *Najświętsza Eucharystia*, w: *Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz*, s. 693.

komunikowany ordynariusz miejsca i proboszcz nieważnie asystują przy zawieraniu małżeństwa. Wymaga podkreślenia, że gdyby ekskomunikowani chcieli przyjąć Komunię św., nie powinni być do niej dopuszczeni.

BIBLIOGRAFIA

Źródła prawa

- Codex Iuris Canonici auctoritate Pii X Pontificis Maximi iussu digestus. Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus, 27.05.1917, *Acta Apostolicae Sedis* 9 (1917), pars II, s. 1-593.
- Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, 25.01.1983, *Acta Apostolicae Sedis* 75 (1983), pars II, s. 1-317; Kodeks Prawa Kanonicznego. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984.
- Ioannes Paulus II, Constitutio apostolica „Universi Dominici Gregis” de Sede Apostolica vacante deque Romani Pontificis electione, *Acta Apostolicae Sedis* 88 (1996), s. 305–343.
- Jan Paweł II, Posynodalna adhortacja apostolska „Christifideles laici” Ojca Świętego Jana Pawła II o powołaniu i misji świeckich w Kościele i w świecie dwadzieścia lat po Soborze Watykańskim II, w: Adhortacje apostolskie Ojca Świętego Jana Pawła II, Kraków 1997, s. 271-377; *Acta Apostolicae Sedis* 81 (1989), s. 393-521.
- Penitencjaria Apostolska, Wykaz odpustów. Normy i nadania. Wydanie wzorcowe według łacińskiego wydania 4bis z 2004 r., Warszawa 2012.
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen Gentium”, w: Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Poznań 2002, s. 104-16.
- Sobór Watykański II, Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium”, w: Sobór Watykański II, Konstytucje. Dekrety. Deklaracje, Poznań 2002, s. 48-78.

Literatura

- Dubiel Stanisław, Pensja kościelna, w: Encyklopedia Katolicka, t. XV, Lublin 2011, kol. 269.
- Dyduch Jan, Obowiązki i prawa wiernych chrześcijan świeckich, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. II/1: Księga II. Lud Boży. Część 1. Wierni chrześcijanie. Część 2. Ustrój hierarchiczny Kościoła, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 42-54.
- Fąka Marian, Nowe kanoniczne prawo karne, w: Duszpasterstwo w świetle Nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego, red. J. Syryjczyk, Warszawa 1985, s. 238-255.
- Górecki Edward, Najświętsza Eucharystia, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. III/2: Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła. Część 1. Sakramenty. Część 2. Pozostałe akty kultu Bożego. Część 3. Miejsca i czasy święte, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 83-140.
- Grzywacz Jerzy, Godności kościelne, w Encyklopedia Katolicka, t. V, Lublin 1989, kol. 1231.

- Kasjaniuk Elżbieta, Posługa, w: Encyklopedia Katolicka, t. XVI, Lublin 2012, kol. 51.
- Krukowski Józef, Sakrament pokuty, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. III/2: Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła. Część 1. Sakramenty. Część 2. Pozostałe akty kultu Bożego. Część 3. Miejsca i czasy święte, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 140-181.
- Krukowski Józef, Stowarzyszenia wiernych chrześcijan, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. II/1: Księga II. Lud Boży. Część 1. Wierni chrześcijanie. Część 2. Ustrój hierarchiczny Kościoła, red. J. Krukowski, Poznań 2005, s. 123-155.
- Krzywda Józef, Chrzest, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. III/2: Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła. Część 1. Sakramenty. Część 2. Pozostałe akty kultu Bożego. Część 3. Miejsca i czasy święte, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 35-65.
- Majer Piotr, Pozostałe akty, kultu Bożego, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. III/2: Księga IV. Uświęcające zadanie Kościoła. Część 1. Sakramenty. Część 2. Pozostałe akty kultu Bożego. Część 3. Miejsca i czasy święte, red. J. Krukowski, Poznań 2011, s. 369-427.
- Miziński Artur G., Kary poprawcze w aktualnych przepisach Kościoła łacińskiego, w: Gaudium in litteris. Księga Jubileuszowa ku czci Księdza Arcybiskupa Profesora Stanisława Wielgusa, S. Janeczek, W. Bajor, M. Maciołek, Lublin 2009, s. 573-591.
- Navarro Valls Rafael, Forma zawarcia małżeństwa, w: Kodeks Prawa Kanonicznego. Komentarz. Powszechne i partykularne ustawodawstwo Kościoła katolickiego. Podstawowe akty polskiego prawa wyznaniowego. Edycja polska na podstawie wydania hiszpańskiego, red. P. Majer, Kraków 2011, s. 833-1124.
- New commentary on the code of canon law, eds. J.P. Beal, J.A. Corriden, T.J. Green Mahwah 2000.
- Pawluk Tadeusz, Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, t. I, Olsztyn 2002.
- Pawluk Tadeusz, Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, t. II, Olsztyn 2010.
- Pawluk Tadeusz, Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, t. III, Olsztyn 1996.
- Pawluk Tadeusz, Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II, t. IV, Olsztyn 2009.
- Sitarz Mirosław, Słownik prawa kanonicznego, Warszawa 2004.
- Sobański Remigiusz, Urzędy kościelne, w: Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. I: Księga I. Normy ogólne, red. J. Krukowski, Poznań 2003, s. 233-286.
- Syryjczyk Jerzy, Kara ekskomuniki a pełna wspólnota kościelna według Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r., *Prawo Kanoniczne* 23 (1990), nr 3-4, s. 171-194.
- Syryjczyk Jerzy, Pojęcie ekskomuniki w świetle zadań pastoralnych Kościoła w projekcie prawa karnego z 1973 r. oraz Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r., *Prawo Kanoniczne* 32 (1989), nr 1-2, s. 127-156.

- Sztafrowski Edward, Podręcznik prawa kanonicznego, t. IV, Warszawa 1986.
- The Code of Canon Law. A text and commentary, ed. T.J Green et al., New York–Mahwah 1985.
- Węclawski Tomasz, Wspólnota i zerwanie wspólnoty. Pytanie o ekskomunikę, *Teologia Polityczna* 1 (2003-2004), s. 125-132.
- Wójcik Walenty, Krukowski Józef, Lempa Florian, Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego, t. IV, Lublin 1987.
- Żurowski Marian A., Podstawy uprawnień wiernych we wspólnocie kościelnej, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 28 (1981), z. 5, s. 81-87.

The nature and effects of excommunication in the 1983 Code of Canon Law

Summary

Excommunication is one of medicinal penalties in the Church. Censures deprive a punished person of access to various ecclesiastical goods. Excommunication can be either *latae sententiae* or *ferendae sententiae*.

Canon 1331 § 1 defines consequences of excommunication *latae sententiae*. The excommunicated people are barred from participating in the liturgy in a ministerial capacity and from celebrating and receiving the Eucharist or other sacraments, but are not excluded from participation in these. They are also forbidden to exercise any ecclesiastical office or the like. Canon 1332 § 2 stipulates the imposed or declared excommunication's results, which are: an obligation on others to prevent the excommunicated person from acting in a ministerial capacity in the liturgy or, if this proves impossible, to suspend the liturgical service; invalidity of acts of ecclesiastical governance; prohibition of benefits from privileges previously granted. Moreover excommunicated person cannot acquire validly a dignity, office, or other function in the Church; does not appropriate the benefits of a dignity, office, any function, or pension, which has in the Church.

Słowa kluczowe: ekskomunika, cenzura, kary kościelne, kara, urząd kościelny

Key words: excommunication, censures, penalties in Church, penalty, ecclesiastical office